

POTŠTEJNSKÁ VĚTEV DOBŘENSKÝCH Z DOBŘENIC

Miloš ŘEZNÍK

Historie šlechtického rodu Dobřenských z Dobřenic nebyla do nedávné doby podrobněji zpracována. Věnoval se jí doposud hlavně August Sedláček,¹ po něm Jan Václav Dobřenský (1841 až 1919)² a nejnověji jeho vnuk Jan Maxmilián Dobrzenský (nar. 1911). Jeho práce "Z Dobřenic je cesta dlouhá"³ dosud nejúplněji shrnuje dějiny rodu, avšak právě v případě potštejské větve je značně stručná a nabízí zde možnost dalšího zpracování. J. M. Dobrzenský psal svoji studii v emigraci, do které odešel v roce 1948, a nemohl tedy prostudovat rodinný archiv Dobřenských z Potštejna.⁴

Předkládaná práce proto usiluje zaplnit mezeru v díle J.M. Dobrzenského a všimnout si i osudů rodu po druhé světové válce. Minulost našich šlechtických rodů za posledních zhruba 150 let bohužel zatím zůstává stranou soustředěné badatelské pozornosti,⁵ ačkoliv snad nikdy předtím nemusela aristokracie tak často hledat a objasňovat si svoji roli ve společnosti a vyrovnávat se s tolika zvraty: s definitivním prosazením kapitalistických hospodářských vztahů, zrušením vrchnostenské správy, vyhlášením republiky a zrušením šlechtických titulů (ba přímo s antiaristokratiemem

- 1) A. Sedláček, Hrady, zámky a tvrze Království českého. V., Podkrkonoší. Praha 1887.
- 2) J.V. Dobřenský sestavil genealogie řady českých rodů. Svě rukopisy odkázal r. 1912 zemskému archivu, kamž se o sedm let později vskutku dostaly.
- 3) J.M. Dobrzenský, Z Dobřenic je cesta dlouhá. 2. vyd., b. m. 1987.
- 4) SOA Zámorsk, fond Rodinný archiv Dobřenských - Potštejn. V Čechách se Dobřenským soustavněji věnoval Petr Vorel. Viz P. Vorel, Valská větev Dobřenských z Dobřenic. Genealogie a Heraldika 1984, č. 1, str. 37-57. Týž, Dobřenští z Dobřenic pány na Cholticích. Informační zpravodaj Klubu přátel pardubického musea 1984, č. 1, str. 7-13, týž, Dějiny Valů nad Labem a blízkého okolí. II - III. Pardubice 1984, 1987.
- 5) Práce J. Halady, Lexikon české šlechty, Praha 1992, 1993 (dva svazky) je toho výmluvným a smutným dokladem.

první republiky), s okupací, vládou komunistické strany a konečně s novou situací po roce 1989. Jen okrajově jsem se proto věnoval hospodářským dějinám velkostatku Potštejn⁶ a rovněž kulturní činnost Mary Dobřenské by vyžadovala dalšího bádání.

Ačkoliv Václav Hájek z Libočan ve své kronice uvádí, že předkem rodu byl jakýsi Slavimysl, který údajně založil Dobřenice už roku 781, první věrohodné zprávy o vladycích z Dobřenic pocházejí z první poloviny 14. století. V roce 1339 se připomínají Zdeněk a Bohuněk jako držitelé rodového sídla - tvrze v Dobřenicích východně od Hradce Králové.

Během 14. a 15. století Dobřenští nedosáhli výraznějšího postavení politického ani majetkového a jejich význam jen zřídka překračoval hranice regionu. Časem se rozdělili na více rodových větví, drželi několik vesnic na Hradecku⁷, Chrudimsku a Čáslavsku (Dobřenice, Kratonohy, Vinary, Syrovátka, Jencova Lhota aj.). Prvním významným příslušníkem rodu byl koncem 14. století Kunata I. z Dobřenic, královský číšník.

V husitských válkách ani v jiných politických událostech se - alespoň zpočátku - Dobřenští neexponovali a během 15. a 16. století vynikli více jako dobří hospodáři. Kunát mladší působil koncem 15. století jako královský fišmistr v Kolíně, v letech 1496 až 1502 řídil stavby rybníků na rožmberských panstvích v jižních Čechách (vyprojektoval kupř. rybníky Dvořiště a Velký Tisý), kde vyškolil svého nástupce Štěpánka Netolického. Později budoval rybníční soustavu Pernštejnů na Pardubicku. Jan Dobřenský proslul jako dobrý znalec koní a v roce 1550 napsal hospodářskou instrukci "Naučení urozeného a statečného rytíře p. Jana Dobřenského z Dobřenic a na Dobřenicích k hejtmanům dané o řízení poddaných a sirotkův". V posledním roce života (1593) se stal radou královéhradeckého purkrabského soudu.

Politická aktivita Dobřenských začala stoupat až v 16. století. V době příprav na volbu českého krále v roce 1526 byl Jan Dobřenský vyslán jako posel ke královně Marii, vdově po Ludvíkovi Jagellonském, bližší účel jeho cesty však není znám⁸. Jiný Jan Dobřenský podporoval stavovské povstání a po Bílé hoře přišel o majetek. Jiří Dobřenský na březnovém sněmu roku 1619 otevřeně kritizoval dvojaký postoj Jana Rudolfa Trčky v povstání.⁹ Během 17. a 18. století vykonávali Dobřenští často úřad královéhradeckého krajského hejtmana. Bedřich Bojislav se v roce 1683 jako vysoký důstojník braniborského vojska účastnil porážky Turků u Vídně. František Karel (zemřel 1775) se věnoval církevní dráze a stal se opatem kláštera sv. Kříže ve veszprémské diecézi v Uhrách.

V letech 1696 a 1744 byli Dobřenští povýšeni do panského stavu. Při této

6) SOA Zámorsk, fond Velkostatek Potštejn.

7) K držbě Dobřenských z Dobřenic v okolí Hradce Králové, Chlumce nad Cidlinou a Nového Bydžova viz P. Křížek - M. Řezník, Hrady, zámky a tvrze na Královéhradecku. Historický průvodce. Hradec Králové 1992.

8) J. Janáček, České dějiny. Doba předbřlohorská I/I. Praha 1968, s. 38.

9) P. Skála ze Zhoře, Historie česká (Od defenestrace k Bílé hoře). Ed. J. Janáček. Praha 1984; s. 115, 393.

příležitosti jim byl potvrzen i erb, používaný od 15. století: na modrém štítě stříbrný čáp s červenými nohama, přilba s modro-bílými krydly a helmovní korunkou a jako klenot složená černá orlí křídla. Podle erbovní pověsti, kterou zachytil A. Sedláček a nověji H. Lisická,¹⁰ se jeden z předků Dobřenských dostal do tureckého zajetí. Čáp, který v létě zalétal do Dobřenic a kterého zde poznal, mu pomohl k návratu domů.

Už v první polovině 18. století zůstala z bohatě rozvětveného rodu pouze barchovská linie. Ta se koncem téhož století rozdělila na větev chotěbořskou a úhrovskou. Také úhrovská větev časem vymřela, oddělila se však od ní větev potštejnská. Hlavními sídly Dobřenských pak byly až do období let 1945 až 1948 Chotěboř a Potštejn, zatímco kolébka rodu Dobřenice byla ztracena exekucním prodejem už v roce 1861.

Před polovinou 18. století byl Potštejn v jihovýchodní části kraje Hradeckého zcela bezvýznamnou vsí. Hrad, založený na přelomu 12. a 13. století vysoko nad údolím Divoké Orlice Drslavici, stál již dávno v rozvalinách.

Situace se změnila až po roce 1746, kdy Alžběta Zárubová z Husůňan, dcera posledního mužského potomka Zárubů, prodala Potštejn Janu Ludvíku Harbuvalovi z Chamaré. Harbuvalové, původem ze severofrancouzského kraje Artois, přišli do Čech ze Slezska; inkolát získali v roce 1727 a roku 1751 byli povýšeni do hraběcího stavu. Kromě Potštejna drželi i Nové Hrady nedaleko Litomyšle.

Jan Ludvík Harbuval z Chamaré, muž schopný a podnikavý, pozval do Potštejna několik německých tkalců a časem učinil z vesnice významné středisko českého plátenictví. V letech 1749 až 1755 si postavil jednopatrový barokní zámek, který zároveň sloužil jako administrativní budova manufaktury. Vybudoval též obytnou čtvrť, zvanou Fabrika, textilku, pivovar a pálenku, založil zámecký park.

Se svou manželkou Annou Barborou Saunigovou měl jediného syna Jana Antonína (narozen 16.11. 1737), který se po otcově smrti roku 1764 stal dědicem Potštejna i Nových Hradů. Absolvoval technické a umělecké školy ve Vídni a je znám především jako hledač potštejnského pokladu. Pověsti o pokladu, uloženém kdesi v podzemí starého hradu, nenechaly Jana Antonína nečinným. S kopáním bylo započato už někdy v roce 1747 za Jana Ludvíka, který pak s Annou Barborou k pátrání podněcoval i svého syna. Jan Antonín pokračoval v díle otcově s patřičným zápalem až do roku 1782¹¹, za celou dobu však byly objeveny pouze podzemní chodby, zatímco potštejnský hrad se definitivně proměnil ve zříceninu. Harbuvalova zlatá horečka poskytla o století později námět k Jiráskovu "Pokladu" (1881).

Jan Antonín Harbuval z Chamaré byl dvakrát ženat. Po bezdětném manželství s Johankou z Valdštejna (zemřela 1793) uzavřel sňatek s Marií Annou Dobřenskou

10) A. Sedláček, Historické pověsti lidu českého. Praha 1972, H. Lisická, Z českých a moravských hradů. Praha 1971.

11) Blíže k tomu J. Helfert, Okolo potštejnského pokladu. Časopis Společnosti přátel starožitností 57, 1949, č. 3, s. 153 nn. Zároveň v l. 1771 - 3 probíhaly obdobné práce na nedalekém hrádku Velešev.

